

1. ชื่อผลงาน ประสิทธิผลการพัฒนาระบบติดตามอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา โรงพยาบาลแม่ลาว

2. ชื่อหน่วยงาน : กลุ่มงานเภสัชกรชุมชนและคุ้มครองผู้บริโภค โรงพยาบาลแม่ลาว จังหวัดเชียงราย

3. คำสำคัญ: อาการไม่พึงประสงค์, การใช้ยา

4. สรุปผลงานโดยย่อ: การเกิดเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์ขึ้นในระหว่างการรักษาด้วยยา ส่งผลให้ผู้ป่วยบางรายอาจถึงแก่ชีวิต หรือต้องอยู่โรงพยาบาลนาน การพัฒนาระบบติดตามอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา ทำให้สามารถประเมินก่อนใช้ยาว่าผู้ป่วยมีโอกาสมากน้อยเพียงใดที่จะเกิดการแพ้ยา ได้รับการทวนสอบความผิดปกติและระยะเวลารับประทานยาโดยเฉพาะยาที่มีการแพ้กันมากและรุนแรง ซึ่งช่วยให้ผู้ป่วยปลอดภัยจากการแพ้ยา ลดอันตรายต่อชีวิตและความรุนแรงที่จะเกิดขึ้นกับผู้ป่วย และลดค่าใช้จ่ายในภาพรวม

5.บริบท ปัญหาและสาเหตุโดยย่อ: จากการสำรวจข้อมูลอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในเวชระเบียนของผู้ป่วยที่มาใช้บริการที่โรงพยาบาลแม่ลาว ในปี พ.ศ. 2560 -2562 พบมีรายงานอุบัติการณ์ของการเกิดอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา มากที่สุด ได้แก่ยาปฏิชีวนะ ร้อยละ 59 รองลงมาได้แก่ ยาต้านอักเสบที่ไม่ใช่สเตียรอยด์ (NSAIDs) ร้อยละ 25 ยารักษาโรคเก๊าท์ (Allopurinol) ร้อยละ 4 และยากันชัก ร้อยละ 3.9 ตามลำดับ โดยเฉพาะยารักษาโรคเก๊าท์ (Allopurinol) พบเกิดการแพ้ยาแบบ Stevens-Johnson Syndrome (SJS) และ Toxic Epidermal Necrolysis (TEN) จำนวน 1 ราย จากการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา ด้านระบบข้อมูล พบว่าขาดข้อมูลที่สมบูรณ์ของขั้นตอนวิธีการบันทึกข้อมูลยาเพื่อแจ้งเตือนในระบบ และการแสดงผลการแจ้งเตือนทั้งในระบบคอมพิวเตอร์และใบสั่งยา แพทย์จึงสามารถสั่งจ่ายยาให้ผู้ป่วยได้ โดยไม่มีการบริหารยาและติดตามการใช้ยาที่เหมาะสม นอกจากนี้จากการให้บริการข้อมูลเวชระเบียนของผู้ป่วย ไม่ได้ส่งต่อมาถึงห้องยา ทำให้ข้อมูลอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาพบน้อยกว่าความเป็นจริง ดังนั้นเพื่อลดอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา ป้องกันไม่ให้เกิดการแพ้ยาซ้ำ ลดอันตรายต่อชีวิตและความรุนแรงที่จะเกิดขึ้นกับผู้ป่วย กลุ่มงานเภสัชกรชุมชนและคุ้มครองผู้บริโภค โรงพยาบาลแม่ลาว จึงได้พัฒนาระบบติดตามอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา เพื่อพัฒนาระบบรายงานอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา เพิ่มความปลอดภัยในการสั่งจ่ายยา ลดอุบัติการณ์การสั่งจ่ายยาในผู้ป่วยที่มีประวัติแพ้ยาหรือเกิดอาการไม่พึงประสงค์จากยาซ้ำ ให้เกิดประโยชน์ต่อผู้ป่วยทั้งด้านประสิทธิผลในการรักษาและความปลอดภัยในการใช้ยา

6.เป้าหมาย/วัตถุประสงค์

เพื่อพัฒนาระบบติดตามอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาและเพื่อศึกษาประสิทธิผลการพัฒนาระบบติดตามอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา

7.ตัววัดความสำเร็จที่สำคัญ

ไม่พบอัตราการเกิดอาการไม่พึงประสงค์ร้ายแรงจากการใช้ยาหรือการแพ้ยาซ้ำ

8.กิจกรรมการพัฒนา

พัฒนาระบบการติดตามอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา (ดำเนินการพัฒนาต่อเนื่อง ปี 2562 - 2566)

8.1 ประชุมร่วมกับทีมสหสาขาวิชาชีพ นำเสนอสถานการณ์ปัญหา เพื่อวางแผนพัฒนาระบบติดตามอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา

8.2 ให้ความรู้แก่ผู้ปฏิบัติงาน ได้แก่ แผนกผู้ป่วยนอก แผนกผู้ป่วยใน แผนกผู้ป่วยอุบัติเหตุฉุกเฉิน เรื่องการเฝ้าระวังและติดตามอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา (Adverse Drug Reaction: ADR) ความสำคัญของการประเมินการแพ้ยาผู้ป่วย เพื่อให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทุกหน่วยงานเกิดความเข้าใจแนวทางปฏิบัติงานที่ตรงกัน

8.3 กำหนดการส่งจ่ายยาในเวรเช้าและเวรบ่ายให้มีการบันทึกการส่งยาในระบบโปรแกรมการรักษาของโรงพยาบาล ในคอมพิวเตอร์(HOSxP) และการส่งจ่ายยาให้ผู้ป่วย ต้องผ่านการตรวจสอบจากเภสัชกรทุกครั้ง กรณีเภสัชกรประจำอยู่ปฏิบัติงาน ในกรณีเวรดึก ให้ส่งจ่ายยาได้เฉพาะรายการยาที่มีกำหนดให้มีในคลังยาฉุกเฉิน หากต้องการใช้ยานอกเหนือจากรายการยาดังกล่าว ให้ปรึกษาเภสัชกรทุกครั้ง

8.4 เจ้าหน้าที่ ที่เกี่ยวข้องทุกหน่วยงานซักประวัติการแพ้ยาผู้ป่วยทุกคน หากพบมีอาการแพ้ยาหรือประวัติแพ้ยา ส่งเภสัชกรประเมินความน่าจะเป็นไปได้ของอาการไม่พึงประสงค์ที่พบ โดยใช้ Naranjo's Algoritam หากพบว่าแพ้ยา เภสัชกรมอบบัตรแพ้ยา อธิบายความหมายในบัตรแพ้ยาและคำแนะนำระวังการแพ้ยาในกลุ่มเดียวกันให้ผู้ป่วยทราบ พร้อมทั้งแนะนำให้ผู้ป่วยตระหนักถึงการพกบัตรแพ้ยาติดตัว โดยแสดงบัตรแพ้ยาให้แก่เจ้าหน้าที่ทราบทุกจุด ทุกครั้ง ก่อนเข้ารับบริการ

8.5 พัฒนาโปรแกรมอิเล็กทรอนิกส์ ในระบบ HOSxP เพื่อให้เภสัชกรบันทึกประวัติการแพ้ยาหรืออาการไม่พึงประสงค์จากยาและระดับความรุนแรง บันทึกข้อมูลการแจ้งเตือนรายงานยาที่ห้ามสั่งใช้ในผู้ป่วย โดยสามารถห้ามสั่งใช้ในผู้ป่วยที่มีประวัติการแพ้ยาหรืออาการไม่พึงประสงค์จากยา เพื่อแจ้งเตือนแพทย์ก่อนสั่งใช้ยาและแจ้งเตือนแพทย์เมื่อสั่งใช้ยาที่ห้ามสั่งใช้ เพื่อเพิ่มความปลอดภัยในการสั่งใช้ยา

8.6 พัฒนาและออกแบบระบบเพื่อลดระดับความรุนแรงในกลุ่มผู้ป่วยที่ได้รับยาที่สามารถเกิดผื่นแพ้ยาที่รุนแรง โดยเฉพาะยารักษาโรคเก๊าท์ (Allopurinol) โดยส่งพบเภสัชกรทุกครั้ง เพื่อให้คำแนะนำการใช้ยาและเฝ้าระวังอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา ผู้ป่วยจะได้รับบัตรเฝ้าระวังผื่นแพ้ยาที่รุนแรงและคำแนะนำการใช้ยา Allopurinol ครั้งแรก บันทึกเฝ้าระวังการใช้ยา 3 เดือนแรก ในเวชระเบียนระบบ HOSxP เพื่อให้ทีมสหวิชาชีพทราบ โดย 1 -3 เดือนแรก ผู้ป่วยสมัครใจให้เภสัชกรโทรติดตามหรือผู้ป่วยสมัครใจโทรปรึกษาเภสัชกรได้ตลอด หากพบผู้ป่วยมีอาการแพ้ยารุนแรง เภสัชกรแนะนำให้ผู้ป่วยหยุดยาและกลับมาพบแพทย์ บันทึกในในเวชระเบียน HOSxP และมอบบัตรแพ้ยา แนะนำการพกบัตรแพ้ยา ลงบันทึกในเว็บไซต์ความปลอดภัยการใช้ยาในชุมชนจังหวัดเชียงราย และรายงานศูนย์เฝ้าระวังความปลอดภัยด้านผลิตภัณฑ์สุขภาพ สำนักคณะกรรมการอาหารและยา รวมทั้งส่งข้อมูลให้กับรพ.สต.เพื่อเฝ้าระวังความปลอดภัยการใช้ยาในชุมชน หากผู้ป่วยไม่มีอาการผิดปกติ ติดตามอาการและระยะเวลารับประทานยา จนครบ 6 เดือน พบแพทย์เพื่อรักษาต่อเนื่อง

8.7 มีการติดป้ายประชาสัมพันธ์ข้อความว่า “ผู้ป่วยแพ้ยากรุณาแจ้งเจ้าหน้าที่ ที่หน้าห้องเวชระเบียน แผนกผู้ป่วยนอก แผนกผู้ป่วยใน ห้องอุบัติเหตุฉุกเฉิน และห้องจ่ายยา

8.8 เภสัชกรให้คำแนะนำเรื่องยาแก่ผู้ป่วยที่ได้รับยาใหม่ครั้งแรกทุกรายและบอกผลของการเกิดอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ยานั้นเพื่อให้ผู้ป่วยตระหนัก รวมทั้งพิมพ์ข้อความเตือนอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา ในซองยา

8.9 ติดตั้งโปรแกรมเฝ้าระวังความปลอดภัยการใช้ยาในชุมชน ทุภรพ.สต.และส่งต่อข้อมูลให้รพ.สต.ในเครือข่าย เพื่อให้สามารถค้นหาประวัติแพ้ยา ตามหมายเลขบัตรประชาชน

8.10 รวบรวมข้อมูลประวัติผู้ป่วยที่มีประวัติแพ้ยาทั้งหมดจากโรงพยาบาลศูนย์เชียงราย และรพ.สต.ในเครือข่าย จำนวน 2,188 คน ปรับปรุงฐานข้อมูลประวัติแพ้ยาหรืออาการไม่พึงประสงค์จากยา บันทึกข้อมูลการแพ้ยารายงานยาที่ผู้ป่วยแพ้ ครอบคลุมมิติในระบบคอมพิวเตอร์(HOSxP) บันทึกข้อมูลในเว็บไซต์ความปลอดภัยการใช้ยาในชุมชนจังหวัดเชียงรายในกรณีไม่พบฐานข้อมูล รายงานศูนย์เฝ้าระวังความปลอดภัยด้านผลิตภัณฑ์สุขภาพ สำนักคณะกรรมการอาหารและยาในกรณีผู้ป่วยแพ้ยารายใหม่

8.11 บันทึกเลขรหัสมาตรฐานยา 24 หลัก ตรงกับชื่อสามัญทางยาทุกชนิด เพื่อให้สามารถควบคุมการใช้ยาให้เหมาะสม หรือบล็อกการสั่งใช้ยาที่ทำให้เกิดภาวะไม่พึงประสงค์แก่ผู้ป่วยได้ ทำให้ระบบการบริการสุขภาพมีความปลอดภัยมากขึ้น

8.12 พัฒนาการตรวจสอบคัดกรองยีนแพ้ยาในผู้ป่วยที่มีข้อบ่งใช้สำหรับยา allopurinol และยังไม่เคยได้รับการตรวจอัลลีล HLA-B*58:01 ในผู้ป่วยที่ไม่เคยได้รับยา allopurinol มาก่อน หรือผู้ป่วยที่เพิ่งเริ่มรับประทานยา allopurinol อย่างสม่ำเสมอติดต่อกันมา ไม่เกิน 2 เดือน โดยผู้ป่วยยังไม่เกิดอาการแพ้ยา เพื่อคัดกรองการเกิดอาการแพ้ยาที่รุนแรง ช่วยให้ผู้ป่วยปลอดภัยจากการแพ้ยารุนแรง ในกรณีผลตรวจเป็นลบ แพทย์เริ่มใช้ยา allopurinol กรณีผลเป็นบวก ผู้ป่วยมีความเสี่ยงสูงต่อการเกิดแพ้ยา แบบ SJS/TEN แพทย์หลีกเลี่ยงการใช้ยา allopurinol และใช้ยาทางเลือกอื่นแทนตามแนวทางเวชปฏิบัติ เกสซ์กรออกบัตรแพ้ยาแก่ผู้ป่วยเพื่อป้องกันการแพ้ยาซ้ำ

9.ผลการดำเนินงานหรือการประเมินผลการเปลี่ยนแปลง

ข้อมูล	ก่อนพัฒนา		หลังพัฒนา			
	ปี 2561	ปี 2562	ปี 2563	ปี 2564	ปี 2565	ปี 2566
1.อุบัติการณ์แพ้ยารุนแรงแบบ SJS และ TEN (ราย)	1	0	0	0	0	0
2.จำนวนครั้งของการแพ้ยาซ้ำในผู้ป่วยที่เคยมีประวัติแพ้ยา(ราย)	1	0	0	0	0	0
2.ผู้ป่วยเกิดผื่นแพ้ยาแบบ MP rash รักษาหาย (ราย)	NA	7	14	5	5	3
3.จำนวนครั้งที่ผู้ป่วยได้รับการทวนสอบความผิดปกติและระยะเวลารับประทานยา 6 เดือน (ครั้ง/ราย)	NA	1,165	1,173	1,615	1,784	2,410
4.ผู้ป่วยได้รับการส่งคัดกรองยีนแพ้ยา allopurinol และผลเป็นลบ สามารถใช้ยาได้อย่างปลอดภัย (ครั้ง/ราย)	NA	NA	NA	NA	NA	3

จากการพัฒนาระบบการติดตามอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา ทำให้เกสซ์กรและทีมบุคลากรทางการแพทย์สามารถเลือกใช้ยากับผู้ป่วยได้อย่างถูกต้องปลอดภัย โดยหลังการพัฒนาในปี 2562-2566 ไม่พบอุบัติการณ์แพ้ยารุนแรงแบบ SJS และ TEN ไม่พบการแพ้ยาซ้ำในผู้ป่วยที่เคยมีประวัติแพ้ยา นอกจากนี้เกิดการส่งต่อข้อมูลในหน่วยบริการในโรงพยาบาลและเครือข่ายเพื่อเฝ้าระวังและติดตามอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา ช่วยให้เกิดความปลอดภัยจากการใช้ยา ป้องกันอุบัติการณ์การได้รับยาที่แพ้ซ้ำ ลดโอกาสการเสียชีวิต ส่งผลให้เกิดการรักษาที่ดี

10.บทเรียน: อาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา เป็นอุบัติการณ์ที่พบได้บ่อย อาการและความรุนแรงมากขึ้นกับชนิดของยาและการตอบสนองของผู้ป่วยแต่ละราย ดังนั้น หากสามารถประเมินได้ก่อนใช้ยาว่าผู้ป่วยมีโอกาสมากน้อยเพียงใดที่จะเกิดการแพ้ยาโดยเฉพาะยาที่มีการแพ้กันมากและรุนแรงและติดตามอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา จะช่วยให้ผู้ป่วยปลอดภัยจากการแพ้ยา และได้รับความปลอดภัยจากการใช้ยา ส่งผลให้เกิดการรักษาที่มีประสิทธิผล

11.รายชื่อผู้พัฒนา: นางชญัญญาช ราชคม เกสซ์กรชำนาญการ(ด้านเภสัชสาธารณสุข) กลุ่มงานเภสัชกรชุมชนและคุ้มครองผู้บริโภค โรงพยาบาลแม่ลาว

12.ข้อมูลการติดต่อประสานงาน: นางชญัญญาช ราชคม เกสซ์กรชำนาญการ(ด้านเภสัชสาธารณสุข) กลุ่มงานเภสัชกรชุมชนและคุ้มครองผู้บริโภค โรงพยาบาลแม่ลาว EMAIL: NCD.maelao@gmail.com